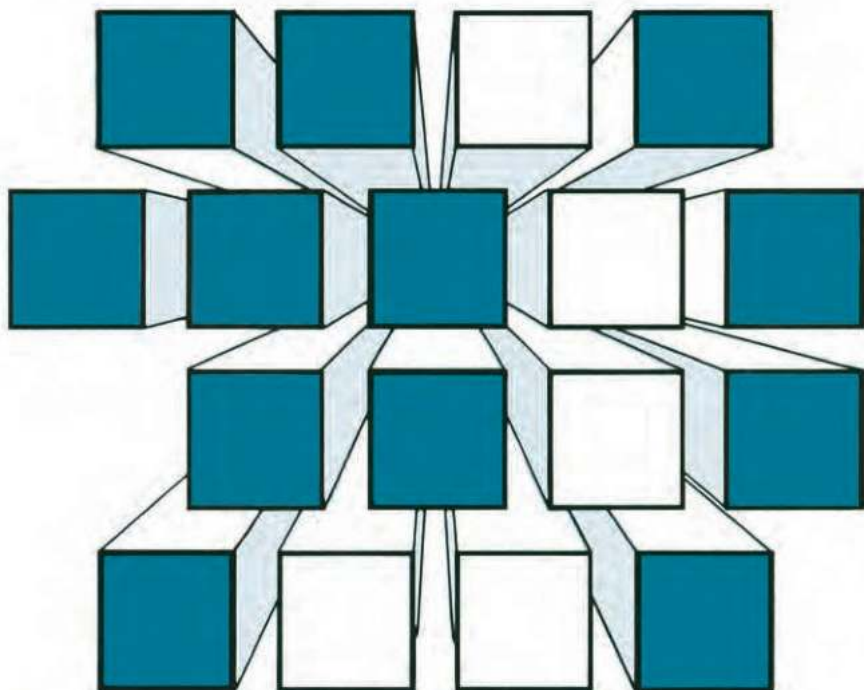

GRAMÀTICA HISTÒRICA. PROBLEMES I MÈTODES

JOAN MARTÍ I CASTELL

BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA CATALANA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

GRAMÀTICA HISTÒRICA.
PROBLEMES I MÈTODES

BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA CATALANA
Dirigida per A. Ferrando i A. López García

GRAMÀTICA HISTÒRICA.
PROBLEMES I MÈTODES

JOAN MARTÍ I CASTELL

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

I.S.B.N.: 84-370-0600-7
Dipòsit Legal: V-765-1990

Servei de Publicacions
Universitat de València

Disseny portada: Tomás Burgos
Fotocomposició: Servei de Publicacions de la
Universitat de València

ÍNDIX

1. L'OPOSICIÓ SINCRONIA / DIACRONIA	11
2. AUGE I DECADÈNCIA DE LA FILOLOGIA ROMÀ- NICA	18
2.1 Possibilitat i necessitat de recuperació de la filologia romànica.....	20
2.2 Lingüística romànica, lingüística històrica i sociolin- güística	20
3. GRAMÀTICA I GRAMÀTICA HISTÒRICA	22
4. GRAMÀTICA HISTÒRICA, LINGÜÍSTICA HISTÒRICA I/O (?) HISTÒRIA DE LA LLENGUA O HISTÒRIA LINGÜÍSTICA	24
5. GRAMÀTICA HISTÒRICA I DIALECTOLOGIA	31
6. ALGUNES QÜESTIONS GENERALS DE MÈTODE EN GRAMÀTICA HISTÒRICA	35
6.1 Recursos poc fiables.....	35
6.2 El present pot explicar el passat.....	40
6.3 Una història interna de la llengua no pot excloure l'estudi de cap dels seus nivells	42
6.4 Sobre les etimologies	44
6.4.1 L'etimologia popular	47
7. EL PROTO-ROMÀNIC.....	50
8. PRODUCCIÓ ESCRITA I PRODUCCIÓ ORAL	52
8.1 El valor de la documentació escrita	52
8.2 Els textos escrits i el naixement de la llengua cata- lana	54
8.3 Els fenòmens d'evolució de la llengua i la documen- tació escrita	55
8.4 El caràcter unitari del català escrit	67
8.5 Els prejudicis sobre el caràcter dels textos escrits ...	69

9. EL CANVI LINGÜÍSTIC	71
9.1 El canvi lingüístic (cl) com a objecte d'estudi	71
9.2 Característiques del cl	72
9.3 Condicionaments del cl	74
9.4 Les regles del cl	80
10. ELS ESTUDIS DE GRAMÀTICA HISTÒRICA CATALANA. CORRENTS, MÈTODES, MANCANCES	86
11. ASPECTES A REVISAR EN GRAMÀTICA HISTÒRICA CATALANA	106
11.1 Objectius generals i maneres d'assolir-los	106
11.2 Una mostra de problemes a aprofundir o a resoldre en gramàtica històrica del català	107
12. ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE LA HISTÒRIA EXTERNA DE LA LLENGUA CATALANA	117
13. BIBLIOGRAFIA AGRUPADA PER TEMES	119
13.1 Qüestions generals i de mètode	119
13.2 Manuals	120
13.3 Diccionaris etimològics	120
13.4 Antologies	120
13.5 La realitat pre-romana dels Països Catalans	120
13.6 El llatí	121
13.7 Els altres elements constitutius del català	121
13.8 Fonètica, fonologia i grafia	121
13.8.1 Fonètica i grafia	121
13.8.2 Vocalisme	122
13.8.3 Consonantisme	122
13.9 Morfologia	123
13.10 Sintaxi	124
13.11 Lèxic	124
13.12 Obres de caràcter general referides a la llengua ca- talana	125

14. BIBLIOGRAFIA GENERAL NO REFERIDA DIRECTA- MENT A LA LLENGUA CATALANA	127
15. BIBLIOGRAFIA ORDENADA ALFABÈTICAMENT	129

PRÒLEG

Vet ací un manual d'introducció a l'estat actual dels estudis sobre gramàtica històrica del català que no dubte a qualificar d'excel·lent. Es tracta del fruit madur de les lectures, reflexions i discussions crítiques d'un professional que ha esmerçat una gran part del seu temps a la docència i a la investigació de la història interna i externa de la llengua catalana. L'autor, Joan Martí i Castell, és membre fundador del Grup Català de Sociolingüística i actualment és catedràtic de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona a la Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona. Llibres i articles seus com *El català medieval. La llengua de Ramon Llull* (1981), *De "Les excel·lències de la llengua catalana"* (1985) o *Gramàtica històrica i/o (?) història de la llengua. Aportacions al català* (1986) palesen unes línies de recerca i unes preocupacions metodològiques constants que ara, en aquest llibre, s'han traduït en una síntesi rica en aportacions personals i informacions bibliogràfiques.

Entre les contribucions més interessants, hom podria destacar la insistència en la perspectiva sociolingüística a l'hora d'analitzar qualsevol problema d'història de la llengua, el plantejament de la problemàtica relació oralitat/escritura per a explicar determinats canvis lingüístics i la seua cronologia, i l'acotament d'una sèrie de qüestions de gramàtica històrica no ben resoltes o encara pendents d'estudi. L'extens repertori bibliogràfic té l'avantatge de presentar temàticament distribuïts els materials triats.

En suma, amb aquest llibre, el lector disposa d'una obra novedosa en aquestes latituds, que no sols invita a la recerca sinó que es fa de molt bon llegir.

1. L'OPOSICIÓ SINCRONIA/DIACRONIA¹

Referint-nos, com és el cas, a una matèria que forma part de la lingüística històrica, és inevitable que entrem en la qüestió de la metodologia sincrònica i la diacrònica en l'estudi de les llengües.

Una llarga tradició ha donat prioritat a l'anàlisi històrico-evolutiva dels fets del llenguatge, en una consideració incompleta, justificada, però, per la sublimació del comparatisme i de l'historicisme; la qual, tanmateix, fou exemplar en molts aspectes per la pruija del coneixement rigorós dels idiomes, que pogués permetre de parlar amb exactitud de les solucions en els distints sistemes, per tal de determinar-ne el parentiu. Aquesta nova actitud, que converteix l'evolució de les llengües en objecte d'estudi, té la base en dues idees principals: 1) que el canvi lingüístic no es produeix només per l'acció innovadora dels parlants, sinó també per causes internes dels sistemes, i 2) que el canvi lingüístic és regular i condicionat per l'organització de les formes de les llengües. Parteix de la convicció que no hi ha solament semblances entre els idiomes, sinó també un parentiu (Ducrot i Todorov, 1974, pàg. 24). Un dels resultats capitals és l'observació que les coincidències en les formes de les llengües d'una mateixa família són sistemàtiques, cosa que permet d'establir correspondències no isolades, sinó sèries de correspondències que són les que tenen valor probatori (en aquest sentit el seu mètode es relaciona ben directament amb l'estructuralisme posterior).

Gràcies als treballs del comparatisme es pogueren definir unes quantes famílies de llengües, com la indoeuropea. Noms com Rask, Bopp, Grimm, Diez, Schleicher, són il·lustres exponents del mètode que culmina amb Antoine Meillet. Constitueix la primera forma de la lingüística moderna, que va néixer amb les embranzides del romanticisme.

(1) Agraeixo les observacions que ha volgut fer-me el prof. Josep Moran.

Hom ha criticat l'excessiu esquematisme, l'atomisme, la poca atenció als factors extralingüístics, dels comparatistes; tanmateix, encara avui llur mètode és vàlid, gràcies especialment a les aportacions correctives de l'estructuralisme. Dels treballs de la gramàtica comparada o lingüística indoeuropea naixeran la lingüística germànica, la lingüística romànica, la lingüística eslava i la lingüística cèltica; i, en definitiva, la lingüística com a ciència.

Aquesta manera de veure les coses provocarà en Ferdinand de Saussure una reacció sens dubte exagerada o almenys poc matisada i no exempta de contradiccions, que tindrà notables conseqüències. Em refereixo a la "seconde bifurcation", a la "croisée des routes qui conduisent l'une, à la diachronie, l'autre à la synchronie" (Saussure, 1966, pàg. 138). Després de l'oposició dicotòmica fonamental, la de *langue* i *parole*, aquesta que separa la sincronia i la diacronia és la més important:

"Bien peu de linguistes se doutent que l'intervention du facteur temps est propre à créer à la linguistique des difficultés particulières et qu'elle place leur science devant deux routes absolument divergentes". (Saussure, 1966, pàg. 114).

"L'opposition entre les deux points de vue—synchronique et diachronique— est absolue et ne souffre pas de compromis". (Saussure, 1966, pàg. 119).

Es tracta, en definitiva, de veure en l'estudi de les llengües si cal o no cal fer abstracció de l'acció que hi ha exercit i que hi exerceix el temps. Per a Saussure la lingüística ha d'ésser sincrònica: s'han d'estudiar els sistemes al marge de l'evolució i del moviment, respecte de l'eix de les simultaneïtats i no del de les successions.

La consideració de la llengua com un sistema és el que impedeix Saussure d'admetre que la lingüística diacrònica pugui ocupar-se del seu estudi científic. El seu àmbit, en conseqüència, és el del canvi motivat per factors que pressionen en el pas del temps: el de les fases successives de l'evolució. Amb tot, alguns lingüistes creuen que no hi ha cap necessitat d'identificar la diacronia amb la història: si fer lingüística diacrònica, diuen, significa entendre la llengua com un sistema que evoluciona per pressions internes,

ignorant els factors extralingüístics, això no implica fer una recerca específicament històrica, ja que s'exclou que el canvi lingüístic és producte del canvi cultural.

Les divergències entre l'estudi sincrònic i el diacrònic són, segons Saussure, tan profundes, que s'ha de parlar de dues lingüístiques.

Per a ell, l'antinòmia fet estàtic/fet evolutiu és radical. Els termes sincrònics són coexistents i formen sistema; els diacrònics són successius i es reemplacen.

Les llengües no són sincròniques o diacròniques en si mateixes; aquestes són qualificacions que hem d'atribuir, si de cas, a la manera d'afrontar-ne l'estudi, al mètode. En aquest sentit, cal que ens preguntem si una teoria de la llengua pot elaborar-se sobre la base de materials només sincrònics; si és possible de prescindir de l'universal que totes les llengües canvien en el temps. Sembla obvi que cal considerar les transformacions diacròniques i, doncs, construir una teoria del canvi lingüístic que formi part d'una teoria general.

Si fins a Saussure no aplicar el mètode històric era traduïble com una impotència o insuficiència, amb ell el mètode principal serà el sincrònic. L'"altra lingüística", la diacrònica, passarà a ocupar un lloc secundari i, sobretot, no podrà plantejar-se com un complement a la lingüística sincrònica, perquè ambdues no s'han de barrejar.

Aquesta posició és una mostra més, de tantes que n'hi ha hagut i hi ha, de la visió parcial dels fenòmens del llenguatge. Paradoxalment, l'obsessió per fer científic el seu estudi duu a una actitud que per simplista no ho és. La seva radicalitat és producte d'una postura dicotòmica. La divisió de la lingüística en dues orientacions parcials suggerida per Humboldt i Marty féu que durant algun temps es passés de la concepció de H. Paul segons la qual qualsevol consideració lingüística que no fos històrica era senzillament incompleta, a un absolutisme de la sincronia, que, però, acabarà essent corregit.

És explicable que en el moment en què es teoritza sobre dos conceptes i sobre tot allò que impliquen, l'un dels quals és novetat en les possibilitats d'anàlisi d'un objecte científic, es faci amb un èmfasi particular que genera una desequilibrada relació entre tots

dos, de manera que se sobrevalora allò que suposa la innovació en perjudici del que és tradicional. La història de la ciència mostra molts exemples d'entusiasmes i d'injustos menyspreus que, a la llarga, se superen, sovint amb resultats beneficiosos.

Saussure, tendí a la divisió, a no reconciliar posicions. Penso que, si més no, exagerà. I que de la mateixa manera que la *langue* i la *parole* no són dues entitats tan oposades com ell pretengué, sinó que una i l'altra es condicionen mútuament, sincronia i diacronia es pressuposen: les coses són com són perquè han arribat a ésser-ho: heus ací un principi elemental. Però encara podríem dir més: ¿com és possible de delimitar un moment per a la sincronia fent abstracció total de l'acció del temps, si tot és esdevenir, si no hi ha res absolutament estàtic?

En efecte, hom parla allò que els seus predecessors han parlat i allò que parlen i que parlaran els seus successors. Tot sistema és producte d'etapes precedents i tendeix a solucions concretes: és un somort moviment. I en aquesta situació, en les llengües, en qualsevol moment, per determinat que sigui, podem distingir estadis vacil·lants—segons registres, grups socials, d'edat, de sexe, etc.—que manifesten hipotètics canvis lingüístics en unes determinades direccions.

En la lingüística immediatament posterior a Saussure preval la sincronia, sobretot per part de l'estructuralisme americà i de la glossemàtica; la major part d'estructuralistes s'adhereixen a la posició saussuriana segons la qual llurs mètodes només poden aplicar-se a la lingüística estàtica, ja que només en sincronia hi ha estructura.

No es trigarà relativament gaire a conjuminar adequadament la sincronia i la diacronia, amb resultats altament positius per a la darrera, en el sentit que aprofitarà els avantatges de l'estructuralisme, superant una llarga etapa en què els fenòmens evolutius eren estudiats aïlladament, sense interrelació ni interdependència.

La justa consideració que tot és ensems actual i part de l'esdevenir desemboca en la convicció sobre la complementaritat de la sincronia i la diacronia. Ch. Bally plantejava l'aparent paradoxa per la qual les llengües canvien contínuament, però no poden funcionar si no és sense canviar. És a dir, les llengües, si equivalen a sistemes, cal esperar que no canviïn. Però la realitat és que evolucionen per factors interns i externs.

No hi ha cap contradicció real entre sistema i historicitat; justament la historicitat de la llengua implica la seva sistemàtica.

Una llengua és per naturalesa un objecte històric; el que passa és que podem ocupar-nos estrictament de l'estructura de l'objecte. Com diu Coseriu (1973, pàgs. 11-25), fins i tot si volguéssim defensar que les llengües no canvien, per demostrar-ho hauríem de contrastar dues èpoques diferents: ho hauríem de fer des de la diacronia. La descripció, la història i la teoria no són activitats antitètiques, sinó complementàries, i constitueixen una única ciència (Coseriu, 1973, pàgs. 26-27).

A part de l'estructuralisme, el materialisme dialèctic, tot destacant la coherència i l'evolució del sistema, ha contribuït notablement a no fer la divisió entre diacronia i sincronia, perquè el canvi d'una unitat lingüística s'esdevé com a canvi del sistema de què forma part. Per la qual cosa, la descripció diacrònica ha de considerar sempre l'aspecte sincrònic-sistemàtic, i la descripció sincrònica no pot bandejar l'enfocament diacrònic, ja que la llengua existeix en el temps; el seu estat en un període i la dinàmica de la seva evolució estan inseparablement units. L'explicació històrica d'una llengua assenyalava l'origen i el procés dels fets lingüístics; l'explicació estructural justifica llur integració funcional en el sistema; i cap de les dues explicacions és suficient per si mateixa (Coseriu, 1973, pàgs. 238 i ss.). La futura ciència del llenguatge ha de mirar d'aconseguir una fusió dels dos mètodes en un tot orgànic que faci evident la interdependència del sistema i del moviment, perquè en resulti una teoria integradora i se superi l'actual parcialitat. Encara hi ha obstacles ideològics, però de l'absolutisme històric –més verbal que no pas real– de Paul, i a través de l'absolutisme sincrònic post-saussurià d'un Hjelmslev, per exemple, es retorna progressivament a la revaloració de la diacronia; és inevitable la recerca històrica per a una lingüística total: una prova indiscutible n'és el progrés aconseguit en l'àmbit de l'estructuralisme diacrònic a què m'he referit suara.

En l'heterogeneïtat de les comunitats les variacions lingüístiques són condicionades per les sociològiques, socio-econòmiques i socioculturals; en cada grup considerat sincrònicament, hi descobrim fases diacròniques internes. Labov parla de la compatibilitat de la sincronia i de la diacronia a través dels innovadors conceptes

de "temps aparent" i "temps real": la sincronia ofereix la possibilitat de poder estudiar en el temps aparent sincrònic els processos esdevinguts en el temps real diacrònic; hom pot, doncs, arribar al coneixement empíric dels canvis diacrònics per l'observació d'evolucions homòlogues en la sincronia dinàmica actual, i serà factible, així, d'establir amb prou seguretat les diverses etapes dels canvis lingüístics, des de la innovació inicial fins a la mutació final; i fins i tot, d'aclarir l'exactitud o no d'hipòtesis per a les diverses evolucions i de conjecturar sobre llur futura trajectòria.

Resta el problema de com configurar l'encontre de l'historicisme i el mètode generativista; la conjuminació de sincronia i diacronia es pot entendre en general com: 1) la incorporació de la sincronia en la diacronia; 2) la incorporació de la diacronia en la sincronia; i 3) la interdependència d'ambdues en la consideració global del fenomen lingüístic. La primera opció ha caracteritzat l'estructuralisme diacrònic; la segona pot ésser l'actitud actual del generativisme; la tercera, en fi, és la solució ideal (Heilmann, 1978, pàgs. 292-293).

Nogensmenys, sospesant totes les posicions en la valoració de les dues lingüístiques, avui és evident que, entre els estudiosos i els estudiants, alguna cosa ha romàs dels prejudicis negatius respecte de la diacrònica. L'estudi que demana de seguir els seus mètodes és considerat poc modern, poc actual; com si fos bàsicament fruit de la pruija de l'erudició, en el sentit pejoratiu del terme. Un interès neguitós per les coses del present o, diacrònicament, en tot cas, del futur, afavoreix una actitud de desdeny per les del passat, oblidant que són bons prenuncis d'allò que s'està esdevenint i fins d'allò que s'esdevindrà. És cert que s'ha de criticar la indiferència d'alguns lingüistes de mètode diacrònic respecte a les novetats que han anat succeint-se; però cal denunciar igualment la superficialitat i el simplisme amb què alguns estudiosos de mètode generativista s'han servit de la documentació dels fenòmens evolutius: han seguit acríticament les dades repetides en manuals des de l'època dels neogramàtics, sense cap preocupació per posar-les al dia; s'han limitat a traslladar una informació envellida a una lingüística històrica generativa els pressupòsits teòrics de la qual són, si més no, sumaris, i els resultats, doncs, minsos (Vàrvaro, 1984, pàg. 5). La diacronia no només pot enriquir la gramàtica generativa i transfor-

macional amb la comparació de regles sincròniques amb regles històriques anàlogues, sinó que també pot donar nova llum sobre els lligams entre les transformacions fonètiques més superficials i les mutacions gramaticals més profundes (Corbett, 1978, pàg. 315).

La gramàtica històrica, parcel·la de la lingüística diacrònica, ha sofert i sofreix els resultats dels diferents estats d'opinió a què he alludit. Des d'una sobrevaloració dels historicistes, que tampoc no l'afavorí, fins un relatiu arraconament en les ciències del llenguatge modernes. Quan, enriquida per les innovacions que s'han anat donant en la lingüística del segle xx, encara té tantes coses a dir, a esmenar i a replantejar, la gramàtica històrica de totes les llengües romàniques cal que ocupi dignament un espai en l'ampli camp de la investigació proporcional a la seva transcendència.

2. AUGES I DECADÈNCIA DE LA FILOLOGIA ROMÀNICA

Estretament relacionada amb l'apartat 1., es planteja la qüestió de la sort o el prestigi de la filologia romànica en els diferents períodes, ja que són clarament condicionats pels de la diacronia i la sincronia.

Y. Malkiel (Granda, 1983, pàg. 259) situa l'època daurada de la filologia romànica entre els anys 1880 i 1915, en què s'hi assolí un notable grau de solidesa metodològica. Encara no s'ha produït la revolució saussuriana. Aleshores és indiscutiblement al cap de les altres disciplines germanes.

A partir de 1915 entra en una fase de decadència que s'accentuarà progressivament fins als nostres dies. Les mostres d'aquesta nova consideració són una apreciació menys segura que, al seu torn, es tradueix en un escepticisme respecte del que amb el seu mètode es podia aconseguir, i fins i tot respecte d'allò que s'hi havia establert. Nous punts de vista, perspectives diferents en la definició mateixa de les llengües, condueixen a metodologies distintes que arraconen per insuficients i/o errònies les de la filologia romànica; i, aparentment almenys, de manera irreversible (Granda, 1983, pàgs. 260-261).

La seva marginació no és atribuïble exclusivament als lingüistes que assagen amb èxit modernes teories, sinó també als mateixos romanistes, o a una bona part, que prefereixen un isolament improductiu a una actitud oberta, receptiva, interessada per acceptar tot allò que enriquiria llur tasca, sense haver de renunciar necessàriament a llurs punts de vista; que no han sabut o no han volgut, doncs, incorporar les novetats de la lingüística, les aportacions en les orientacions diferents; que han preferit tancar-se en un conservadorisme metodològic. És així que, amb l'empenta –i de vegades l'arrogància– d'uns, i la "retirada" –sovint no exempta tampoc d'altivesa– dels altres, s'ha obert camí la lingüística teòrica i sincrònica, i ha esdevingut hegemònica en la ciència del llenguatge.

Granda (1983, pàgs. 262-270) assenyala causes de naturalesa diversa que expliquen la decadència de la lingüística romànica: 1) les que procedeixen de la seva constitució interna. Malgrat l'extraordinària riquesa de materials que ha aplegat, no s'ha ocupat d'utilitzar-los per a l'elaboració de teories; ha mancat el procés d'abstracció que permetés anar molt més enllà de la descripció. En un altre sentit, fa la impressió que les figures que més hi han destacat ja han fet la feina principal que es podia esperar de la disciplina; consegüentment, hom no veu prou possibilitats de dir-hi res d'importància suficient com per sobresortir-hi, i es prefereix de treballar en d'altres camps no tan explorats, on és relativament fàcil l'aportació original. Granda encara indica la dificultat del treball en equip en aquesta àrea, perquè es tendeix a l'individualisme que, a més, provoca una solució de continuïtat entre els estudiosos: cadascú fa els seus treballs sovint sense comptar amb allò que ha fet altri, com si partís de zero. Penso, tanmateix, que aquesta darrera observació és fruit d'una certa ingenuïtat, perquè suposa que en d'altres parcel·les de l'estudi de les llengües el treball col·lectiu és la norma...

2) Les que procedeixen de les característiques generals de la lingüística contemporània en el seu conjunt. Aquí cal tornar a subratllar l'hegemonia de les metodologies sincròniques, amb i després de Saussure, en perjudici de les diacròniques, que són titllades de no-científiques. Enfront de la gran concreció, de la particularitat, de la inducció i de l'empirisme com a mètode de la lingüística romànica, l'alta abstracció, el caràcter racionalista, especulatiu, l'àmbit general d'aplicació que pot prescindir d'elements empírics, etc., de l'última lingüística teòrica ajuda fatalment –no lògicament, diria jo– a un sentiment de frustració que Granda sintetitza en el dilema modernitat/tradició, avui particularment viu.

3) Les que procedeixen de factors externs de la lingüística, i estan lligades amb les estructures socio-econòmiques del món actual. La preponderància del pragmatisme a bona part de les societats modernes afavoreix la tecnificació en l'Ensenyament, i la tendència certament arriscada a la creació de personalitats unidimensionals.

2.1 POSSIBILITAT I NECESSITAT DE RECUPERACIÓ DE LA FILOLOGIA ROMÀNICA

Davant aquesta situació creada, ens hem de preguntar, no solament si és *possible* la recuperació de la filologia romànica, sinó sobretot si val la pena; si és, doncs, *necessària*. La resposta crec que ha d'ésser afirmativa. Tanmateix, només hi ha una via per aconseguir-ho: l'obertura sense recels, però també sense complexos, a totes les aportacions que arriben a la ciència del llenguatge. Perquè noves perspectives ens obligaran a una revisió adequada que enriquirà, lluny d'invalidar sistemàticament, els resultats ja obtinguts o encara per obtenir de la lingüística romànica. En tenim proves feaents en la incorporació de l'estructuralisme a la diacronia, de què ja he parlat; però resta molt per assimilar: penso concretament i bàsicament en la sociolingüística i en la metodologia generativista i transformacional.

Granda (1983, pàg. 278) aposta per una tradició renovada que integri els nous enfocaments de la lingüística teòrica i que se senti empenya a la superació de l'objectiu de les pures constatacions empíriques. Tot això no és fàcil; i més difícil és encara transformar les societats per tal que el pragmatisme i la tecnologia tinguin importància no a costa d'enterrar l'humanisme. Però dels esforços que fem per superar inèrcies, per deixar d'ésser dogmàtics, per admetre que ni les coses han de continuar immutables ni la modernitat pot prescindir d'una tradició que, al cap i a la fi, la justifica, n'ha de sortir beneficiada la ciència i, en definitiva, la humanitat.

2.2 LINGÜÍSTICA ROMÀNICA, LINGÜÍSTICA HISTÒRICA I SOCIOLINGÜÍSTICA

A. Vårvaro (1984, pàgs. 105-108) troba plausible el nexa entre la sociolingüística i la lingüística històrica. Segons ell, la lingüística romànica destaca perquè no s'ha plantejat greus problemes a l'hora d'acceptar noves orientacions. I la lingüística històrica s'ha replegat massa en si mateixa. La justificació d'aquesta actitud acostuma d'ésser la gran diferència dels mètodes. Però és una diferència que

s'ha magnificat erròniament, ja que, posem per cas, les preguntes que es fa la sociolingüística: *qui parla?, de què?, on?, per a què?, etc.*, se les pot fer –i se les ha de fer– la lingüística històrica; i si diem que les pot i les ha de fer, volem dir que les pot i les ha de contestar.

El que passa és que la lingüística històrica paradoxalment ha estat feta gairebé constantment sense història; no li ha interessat la informació històrica general, i menys encara la sociològica. Sens dubte que aquesta greu mancança respon a influències ideològiques en la ciència. És menys arriscat tancar-se en l'objecte que s'estudia sense analitzar l'entorn en el sentit més ampli, perquè així no s'han de fer valoracions que comprometin l'investigador. Però, ¿pot escapar-se a cap estudiós seriós que, per exemple, les fronteres dialectals modernes no han estat sempre inalterades, sinó que han variat condicionades per l'hàbitat, les vies de comunicació, l'organització religiosa i política, la cultura, en fi?

Seria ingenu i ben poc científic subvalorar el patrimoni d'experiències de la lingüística tradicional. Com ho seria igualment no aprofitar els models sociolingüístics que poden aplicar-se a totes les comunitats i a totes les èpoques per resoldre qüestions pendents que la lingüística romànica no ha aclarit.

El filòleg i el lingüista han raonat massa sols o en abstracte i han mirat molt poc la societat, els reals usuaris dels sistemes de comunicació.

Conceptes que ens ha explicat la sociolingüística, com el de llengües en contacte, el de conflicte lingüístic, el de bilingüisme, el de diglòssia, etc., no valen solament per al present, sinó també per al passat.

Joan Martí i Castell és membre fundador del Grup Català de Sociolingüística i actualment és catedràtic de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona a la Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona. Ha publicat, entre molts altres llibres i articles, El català medieval. La llengua de Ramon Llull, De "Les excel·lències de la llengua catalana" i Gramàtica històrica i/o (?) història de la llengua, centrats en la lingüística diacrònica. El present llibre és una interessant síntesi de les seues anàlisis i de la seua visió personal dels problemes i mètodes que planteja actualment una ciència vella que aspira a rejuenir-se.